

RÍO TAMUXE

EXPERIENCIA EN TÉCNICAS DE BIOENXEÑARÍA NA BACÍA MIÑO-SIL

Confederación Hidrográfica Miño-Sil*

A BIOENXEÑARÍA

A bioenxeñaría utiliza sobre todo sementes, plantas e comunidades vexetais, por si mesmas, ou en combinación con materiais inertes como pedra, terra, madeira, ferro ou aceiro como materiais construtivos, para acadar obxectivos técnicos, ecolóxicos, estéticos e económicos na restauración dos ecosistemas fluviais. Este tipo de técnicas manéxanse desde hai varias décadas en países europeos como Suíza, Alemaña, Australia e Italia, con interesantes resultados, e tamén comezaron a difundirse no Estado español¹.

O Ministerio de Medio Ambiente, Medio Rural e Mariño, puxo en marcha

unha liña de investigación relativa ao uso de técnicas de bioenxeñaría, redactando o "Proxecto de I+D+i para a optimización de técnicas de bioenxeñaría para a mellora do estado ecolóxico e estabilización de marxes dos ríos", como achega aos obxectivos da Estratexia Nacional de Restauración de Ríos.

Asemade, a Confederación Hidrográfica do Miño-Sil, desde a súa creación, traballa na utilización de técnicas de bioenxeñaría en materia de restauración e conservación de bacías. Por iso, colaborou nesta liña de investigación a través do proxecto de "Restauración da canle do río Tamuxe en Loureza e Barrio Novo (Oia) e en Urgal

(O Rosal)", cun importe de execución por administración duns 430.000 euros.

As actuacións executáronse entre os meses de maio a novembro de 2009, se ben, na actualidade estase realizando o seguimento das mesmas, co fin de obter datos e conclusións que sirvan para mellorar o deseño de futuras actuacións de restauración fluvial.

ACTUACIÓNS NO RÍO TAMUXE

As actuacións realizáronse en 1600 metros de canle do río Tamuxe, divididas en tres treitos diferenciados, dous deles en Loureza e Barrio Novo (Oia) e

Obstrución da canle provocada pola caída do arborado.

Detalle da execución de contención do talude con biorrolo.

Exemplo de execución das primeiras alturas do muro, mediante a creación das celas con troncos de madeira.

Detalle final do talude rematado con manta de coco.

outro próximo á desembocadura en Urgal (O Rosal).

Os solos eran limoso-areosos, facilmente erosionábeis na maior parte dos taludes, a vexetación de ribeira fora substituída por especies con sistemas radicais non adaptados como eucaliptos e mimosas, fixéranse plantacións de especies herbáceas de produción agrícola en zonas de Dominio Público Hidráulico, e as variacións intermareais contribuían a que existise un importante risco de caída de arborado na canle, obstrución en caso de avenidas e probábel inundación das áreas máis próximas.

As prioridades do proxecto foron mellorar a composición do bosque de ribeira, fomentar o desenvolvemento de especies autóctonas, restaurar as marxes e recuperar chairas de inundación, de modo que se contribuíse a controlar os procesos erosivos.

Previamente realizáranse estudos de modelización hidráulica para comprobar o comportamento do río nos treitos onde se executarían as actuacións. Asemade, subscribíronse acordos con propietarios particulares para a cesión das beiras das parcelas lindantes co río para o posterior tendido de taludes, co obxecto de obter unha maior capacidade de desaugue unha vez se asegurase a estabilidade das marxes. Adecuouse a planificación dos diferentes traballos ás épocas máis idóneas. Así, os traballos de movementos de terra e sedimentos realizáronse en períodos de estiaxe, e as plantacións e estacado nos meses de parada vexetativa, época clave para o éxito das plantacións.

TÉCNICAS EMPREGADAS

Armazón de biorrolos

Son estruturas cilíndricas fabricadas a base de fibra de coco envoltas en malla ou rede de coco ou polipropileno. Favorecen a implantación de especies por plantación directa na propia

estrutura do biorrolo, ou ben, a aparición de vexetación espontánea de ribeira debido ao control de erosión que este tipo de estruturas realiza nas marxes.

Utilizáronse na protección dalgúns taludes para evitar a emisión de sedimentos finos do propio talude. Incorporáronse estacas e garabullos de salgueiro autóctono para estabilizar o talude.

Esta técnica, ademais, serve de zona de refuxio para mamíferos e invertebrados, e comprobouse a súa tolerancia á seca e inundacións, podendo soportar fluxos de auga cunha enerxía maior a 1,5 m/s, superando os 2,5 m/s cando está colonizada pola vexetación.

Dique de pedra con muro Krainer

É unha técnica mixta. O muro *Krainer*, tamén denominado "muro vivinte", consiste na execución dun muro de gravidade formado por unha armazón de troncos de madeira que forman unha estrutura celular. O interior énchese de terra e pedras, inseríndose pólas vivas de salgueiro, plantas enraizadas e garabullos.

Con esta técnica conséguese que os sistemas radicais das especies utilizadas, xeralmente especies leñosas, colonicen o talude en breve espazo de tempo e actúen como unha malla sólida que o estabilice. É unha técnica que podería soportar velocidades de auga próximas a 5 m/s e traccións de até 50 kg/m².

Para a execución desta técnica utilizouse madeira procedente da zona (*Acacia melanoxylon*, *Eucalyptus globulus*, *Robinia pseudoacacia* o *Pinus pinaster*), disposta nunha, dúas ou tres alturas, dependendo da altura do talude a restaurar. Utilizáronse tamén pólas e brotes de salgueiros con hormonas de enraizamento.

Previo á colocación do muro de troncos sobre o leito do río, procedeu-

se á instalación dun pé de dique de pedras de distintos tamaños para conseguir unha base consistente.

Manta de coco e especies de ribeira para fixar talude

Esta técnica foi a utilizada para o remate da coroación dos taludes da maior parte das actuacións, e para dar continuidade coas chairas de inundación. Consiste na ancoraxe superficial da malla de coco para evitar os danos no talude debidos á escorrenta de chuva ás enchentes do propio río. Remátase con pólas de salgueiros e plantación de árbores e arbustos propios de ribeira e, a ser posíbel, procedentes da zona, especialmente ameneiros (*Alnus glutinosa*), freixos (*Fraxinus angustifolia*), abeleiras (*Corylus avellana*), sabugueiros (*Sambucus nigra*), sanguíños (*Frangula alnus*), loureiros (*Laurus nobilis*) e carballos (*Quercus robur*).

Estacada trenzada de salgueiro

Consiste nunha estrutura de estacas de madeira ou estacas vivas de salgueiro, cunhas poliñas finas e flexíbeis que se entrelazan entre as estacas verticais para dar maior estabilidade. Esta técnica utilizouse en pequenas lonxitudes de canle onde a corrente non incidía directamente.

Dique de cachopas de madeira

No último treito augas abaixo, lindante co Dominio Público Marítimo-Terrestre, e influído polas variacións mareais de calado, executouse un dique con restos de cachopas de eucalipto colocadas coas raíces cara ao eixe do río, para que o rozamento diminuíse a velocidade da auga. Para fixar os toros craváronse en sentido paralelo ao talude estacas de grandes dimensións, fixándoas con arame e corda de orixe vexetal, co obxectivo de evitar desprazamentos polo efecto da corrente. Por último, botouse terra vexetal para completar o talude e a parte superior estabilizouse mediante manta de coco.

